

БЕЛАРУСКАЯ КРЫНІЦА

BIEŁARUSKAJA KRYNICA

Palityčnaja, hramadzkaja i literaturnaja hazeta.

Adras Redakcyi i Administracyi:
WILNIA, ZAWALNAJA 1—1 (Wilno, Zawalna 1—1).
Redakcyja adčyniena ad 9 hadz. ran. da 4-aj uwieč.

HAZETA WYCHODZIĆ RAZ U TYDZIEŃ.

Koŭsty wydawania pakrywajuć składki.
Składka u hod 4 zał., na paŭhoda — 2 zał.,
na 3 miesiacy — 1 zał.

Выбары і па выбарах

Выбары ў польскі Сойм і Сэнат на падставе новага выбарнага закону адбыліся. Беларускі Нацыянальны Камітэт у Вільні, адпавядаючы належна палітычнае палажэнне беларускага народу ў Польшчы, а так жа новы выбарны закон, ад учасця ў выбарах устрымаўся. Гэты яго паступак, як паказалі выбары і іх вынікі, быў сусім правільны. Але прыгледзімся да ўсяго папарадку.

Выбары ў Сойм, — пішуць польскія прыхільныя да ўраду газеты — адбыліся спакойна і нармальна. Аказваецца аднак, што ў ваеводстве варшаўскім і пазнанскім тры асобы былі забіты, некалькі раненых і многа арыштаваных.

Грамадзян ува ўсей Польшчы, маючых права галасаваць у Сойм, было 16,288,347, а галасавала ўсяго 7,576,686, гэта знача — 46,51 прац.; з гэтай лічбы важных галасоў было ўсяго 5,770,035, гэта ёсць толькі 36 прац. Некаторыя-ж газеты даказваюць, што правільна галасуючых было яшчэ менш. Консерватыўная газета «Czas» аб выбарах кажа, што яны сусім не ўдаліся і што ББ-кі экзаммену ня здалі.

Паводле афіцыйна паданых аб соймавых выбарах вестак менш было галасуючых у ваеводствах цэнтральнай і заходняй Польшчы, а значна больш на беларускіх, літоўскіх і украінскіх землях, асабліва-ж у Галічыне. З гэтага выходзіць, што беларусы, літоўцы і украінцы большыя патрыёты за палякоў. Тымчасам мы ведаем, што на нашых землях учаснікаў у галасаванні было агулам дужа мала. Ведаем цэлую масу сёлаў, з якіх галасавалі толькі лічаныя адзінкі, ведаем выбарныя абвяды, у якіх маючых права галасу было больш тысячы, а галасавала толькі якіх пару сотняў. А ў такім ваеводстве пінскім, дзе кандыдаваў варшаўскі капіталіст Галынскі, галасуючых адзначана аж 67 прац., а ў наваградскім 65 прац.! Словам, польскі патрыётызм на нашых землях аказаўся «пудоўны». Ну што ж, бывае!

Іная рэч у Галічыне. Там часць украінскага грамадзянства (УНДО) пайшла з польскім урадам на ўгоду. Угоду трэба было — між іншым — паказаць супольным з палякамі галасаваннем. Тыя украінскія масы, на якія УНДО мела ўплыў, на польскіх кандыдатаў сумленна галасавалі і гэтым значна навя-

лічылі ў Галічыне лічбу галасуючых. Сумленнасьць іх аднак была выкарыстанай — аказваецца, што больш як палова ўсіх палякоў у Галічыне на украінцаў галасавалі ані думала. Словам, як на пачатак, дык сусім нішто ўгода! Але да гэтай тэмы яшчэ вернемся.

Ня цікавую так жа цень кідае на сёлетнія соймавыя польскія выбары і параўнанне іх з выбарамі папярэднімі з 1930 г. Тады маючых права галасу было 15,791,278, а галасавала 11,816,413, гэта ёсць 74,8 прац. Такім чынам сёлета галасуючых было на 28,3 прац. менш за галасуючых у 1930 г. А тымчасам сёлетняе галасаванне, — для каго трэба, — ня было горшым ад папярэдняга.

Каго-ж выбралі ў новы Сойм? Газеты падаюць, што туды выбраны: 45 дробных зямельных гаспадароў (ня пішуць, на жаль, колькі гэтых «дробных» гаспадары маюць зямлі і колькі сярод іх асаднікаў?), 24 вялікіх паноў, 17 прафэсароў і вучыцель, 9 лекараў, 13 адвакатаў, 3 натарусаў, 17 дзяржаўных урадаўцаў, 4 духоўнікаў, 5 афіцэраў, 12 прамыслоўцаў, 6 купцоў, 6 рамеснікаў, 8 публіцыстаў і 8 прыватных урадаўцаў. Гэтыя паслы, гэта ўсё пераважна сябры ББ, або да іх збліжаныя.

Калі йдзе аб беларускіх, літоўскіх і украінскіх (за выняткам Галічыны) землі, дык адгэтуль праведзены ў сойм людзі чужыя гэтым народам сваім паходжаннем нацыянальным і сацыяльным палажэннем, а так жа чужапка да іх настроення.

Адбыліся ўжо так жа выбары і ў Сэнат. Выбраны такой жа больш-менш масьці людзі, як і ў Сойм: паны, афіцэры, асаднікі, урадаўцы і г. д. Апрача сэнатараў выбраных ёсць яшчэ 32 назначаных Прэзідэнтам. Лёгка дагадацца, што гэтыя людзі можа больш ад выбраных звязаны з цяперашнім палітычным у Польшчы рэжымам.

Польскае агулам грамадзянства, за выняткам кругоў урадавых, з прычыны новага Сойму і Сэнату, глядзіць на польскую будучыню з цікавасцю — як будзе кіраваць краем парлямант, які з шырокімі слаямі грамадзянсва ня мае бадай нічога супольнага?

З пункту-ж гледжанья нашага беларускага на апошнія выбары і іх вынікі, мы мусім адцёміць наступнае: Беларускі Нацыянальны Камітэт у Вільні,

Рэзалюцыя Прэзідыюму Беларускага Нацыянальнага Камітэту ў Вільні

Прынятая 24 верасня 1935 г.

Прэзідыюм Беларускага Нацыянальнага Камітэту ў Вільні на сваім паседжанні 24.IX.1935 г. разглядзеўшы сучаснае народна-асветнае палажэнне Беларусаў у граніцах Польскай дзяржавы, ад імя беларускага незалежна-арганізаванага грамадзянства Зах. Беларусі, гэтым сьцьвярджае наступнае:

Патрэбы Беларускага народу пад Польшчай у галіне народна-асветнай незадаволены:

У навучанні дзяцей застасавана спрэчная з духам народнага ўзгадавання і пэдагогікі чужамоўнае школьніцтва — у пачатковых школах польскія вучыцелі вучаць беларускіх дзяцей выключна толькі папольску.

Сярэдняе школьніцтва звужана да аднае беларускае гімназіі ў Вільні на ўвесь Край — для больш 2.500.000 беларускага насельніцтва.

У галіне зашкольнай асветы, якую праводзяць беларускія культурна-асветныя арганізацыі, спатыкаюцца непаканальныя перашкоды, пераважна характару формальнага.

Беларускія народныя масы кіруючыся чуцьцём сваёй народнай асаблівасці, любовяй да роднай мовы і культуры, бароняцца ад дэнацыялізацыі самаадукацыяй ў роднай мове — чытаннем беларускіх кніжак, газет, журналаў, а дзяцей вучаць пабеларуску хатнім спосабам.

Сьцьвярджаючы вышэйсказанае, Прэзідыюм Беларускага Нацыянальнага Камітэту ад польскіх дзяржаўных уладаў дамагаецца:

На этнографічна-беларускіх землях пад Польшчай для 2.500.000 беларускага насельніцтва адчынення дастаточнага ліку беларускіх школ пачатковых і сярэдніх, агульнай вучобы і фаховых, а так жа рэалізацыі агулам закону польскай констытуцыі і міжнародных трактатаў, якія гварантуюць і для Беларусаў у межах Польскай дзяржавы свабоду нацыянальную і права развіцця народнай культуры.

Пры гэтым Прэзідыюм Бел. Нац. К-ту заклікае ўсё сьведмае беларускае грамадзянства і ўсе беларускія арганізацыі — у гэтых дамаганьнях стварыць супольны фронт, а так жа гэтакім супольным фронтам праводзіць у народных масах самаадукацыю пабеларуску.

Прэзідыюм Беларускага Нацыянальнага К-ту

(—) Я. Пазьняк (—) Л. Дубейкаўскі (—) М. Шкялёнак
старшыня I-шы віцэстаршыня II-гі віцэстаршыня
(—) А. Клімовіч (—) Ул. Казлоўскі
скарбнік сакратар

Пастанова Цэнтральнага Ураду БІГіК.

Цэнтральны Урад Беларускага Інстытуту Гаспадаркі і Культуры на паседжанні дня 22.IX. выслушаўшы пісьменныя прапавыцыі КПЗБ з жніўня месяца г. г. аб супольным фронце і супрацоўніцтве з КПЗБ на палітычным грунце, як ладжаньне супольных маніфэстацый, забастовак і іншых палітычных выступленьняў, пастанавіў:

1) Як арганізацыя непалітычная, а навуковая і культурна-праасветная, Бел. Інстытут Г. і К. адхіляе гэтую прапавыцыю КПЗБ, як супярэчную з сваім Статутам і ў ніякія перагаворы на гэтую тэму не ўваходзіць.

2) Выдае камунікат аб гэтай пастанове да ўсіх аддзелаў і гурткоў Інстытуту.

КАМУНІКАТ.

З прычыны звароту Камуністычнай Партыі Зах. Беларусі (КПЗБ) да Цэнтральнага Ураду Бел. Інстытуту Гасп. і Культуры з прапавыцыяй супрацоўніцтва з ёю на палітычным грунце, Цэнтральны Урад БІГіК. гэтым паведамляе ўсе свае аддзелы і гурткі, што на сваім паседжанні дня 22.IX. г. г. пастанавіў, як непалітычная арганізацыя, адхіліць гэтую прапавыцыю КПЗБ і ў ніякія перагаворы на гэтую тэму з ёю не ўваходзіць.

Цэнтральны Урад БІГіК. даручае усім сваім гурткам і аддзелам кіравацца гэтай пастановай Цэнтралі і ў сваёй дзейнасці дзяржацца сьцісла Статуту БІГіК.

(—) Кс. В. Гадлеўскі (—) Казлоўскі Уладзіслаў.
Старшыня Інстытуту. Сакратар Інстытуту.
Вільня, 22.IX.1935 г.

а за ім шырокія беларускія сялянскія масы на выбары ня йшлі і гэтым яны захавалі чыстым свой палітычны незалежны воблік; калі-б беларускае арганізаванае грамадзянства дагаварылася з палякамі і, пашоўшы на выбары, правяло сваіх паслоў, дык ясна, што ад гэтых паслоў карысці ня было-б; негатыўнае ўрэшце становішча

беларусаў у Заходняй Беларусі да апошніх польскіх выбараў у Сойм і Сэнат яшчэ больш нас згуртавала і яшчэ ярчэй пацьвердзіла наш стары палітычны кліч: беларускі народзе, ар'ентуйся сам на сябе і з нетраў свайго нацыянальнага духа чэрпай сілу для сваёй будучыні!...

Беларускія рыбалоўцы і польскі закон аб рыбалоўстве

Тысячы беларускіх сялян, у граніцах Польскай дзяржавы, займаюцца рыбалоўствам і з гэтага толькі жывуць.

Рыбалоўствам займаюцца беларускія сяляне, прадусім, безземельныя і малаземельныя. Зьявіцца гэта гістарычнае і тлумачыцца тым, што гэтыя сяляне, падчас зямельнай рэформы ў часе касавання паншчыны, замест поўнай устаноўленай нормы надзелу зямлі дасталі тады гэтую норму зямлі няпоўную з правам рыбалоўства ў вазёрах і вазёрных затоках, з якімі паселася гэтых сялян суседуюць.

Датычыць гэта ў асобнасці сялянства Віленшчыны, дзе многа ёсць вазёраў, з найвялікшым, — беларускім морам, — возерам Нарач.

Беларускія рыбалоўцы заўсёды аж да цяперашняга часу бязспорна карысталіся сваім правам рыбалоўства — спакойна лавілі рыбу, вольна яе прадавалі і гэтак зараблялі на жыццё сваіх сем'яў.

У 1932 годзе ў Польшчы выданы новы спецыяльны закон аб рыбалоўстве, які абмяжае так жа воды (вазёры і рэкі) на этнаграфічна — беларускіх землях пад Польшчай.

Гэты закон заводзіць новы парадак рыбнай гаспадаркі пры помачы: а) абаронных памераў для спажывальных сартоў рыб, б) поўнай ці частковай абароны нерасту рыб, с) забароны лавіць густымі сецямі (падавалокамі) і іншымі падобнымі прыладамі лоўлі рыб.

Дзеля гэтага, згодна з арт. 19 закону, «выkonyванне рыбалоўства можа адбывацца толькі на такім абшары адчыненай (otwartej) вады, каторы пастановай ваяводзкай агульнай адміністрацыі прызнаны за самавыстарчальны у сэнсе варункаў гадоўлі і дастаточны дзеля вядзення самастойнай гаспадаркі. Такі абшар завецца рыбачкім абводам».

З права рыбалоўства можа — паводле закону — карыстаць той толькі, хто мае ўласны рыбачкі абвод. А прызнаны — згодна з арт. 34 закону — за ўласны рыбачкі абвод можа быць такі абшар вады, каторы: 1) ёсць самавыстарчальны ў сэнсе варункаў гадоўлі і дастаточны да вядзення самастойнай рыбнай гаспадаркі, 2) абмяжае цэлае возера або ўсю шырыню прастору плывучай вады. Рыбалоўства на гэтым абшары належыць упоўнаважана ўласніку, вылучаючы права рыбалоўства пастароннім.

Далей, паводле закону, усе рыбныя воды, з якіх можа быць утвораны ўласны рыбачкі абвод, інакш кажучы, якія не адказваюць паддзелам у арт. 34 вымогам і якія галоўным чынам зьяўляліся дасюль сялянскай уласнасцю

або на якіх сяляне мелі права рыбалоўства, цяпер камасуюцца — з іх творацца рыбачкія абвод і гэтыя абвод, згодна з арт. 21, аддаюцца ў арэнду і эксплюатуюцца арэндатарамі.

У арэнду-ж гэтыя рыбачкія абвод дае і сьцягвае арэндную плату (чышт), згодна з арт. 30, стараства.

Арт. 25 кажа, што «рыбачкі абвод можа быць здадзены ў арэнду толькі непадзельна на ўсім сваім абшары з правам поўнага рыбакарыстання і толькі адной асобе на час найменш дзесяці год».

Падалі вышэй найгалаўнейшыя артыкулы закону, якія заводзяць новы парадак у рыбнай гаспадарцы, касуючы дасюльшыя права рыбалоўства. Але яшчэ трэба падаць некаторыя.

Арт. 7-мы закону гавора: «Рыбалоўства ёсць непадзельна звязана з правам уласнасці вады і гэта права належыць цалком і вылучна да ўласніка вады». Арт. 10 — «Уласнік права рыбалоўства ў чужой вадзе абавязаны на дамаганьне ўласніка гэтай вады перадаць яму гэтае права». Далей жа, арт. 14 — «Уласнік залітага грунту ня мае права лавіць рыбу ў разлітай на яго грунце вадзе». А згодна з арт. 16-тым — «Калі па адліве разлітай вады на сваё месца (łożysko) на залітым грунце астануцца замкнутыя ў натуральныя выбоінах грунту або равох вады, рыбу, што асталася ў такіх водах, у працягу сямі дзён будзе магчы вылавіць уласнік рыбалоўства».

І яшчэ адзін важны, а якжа крыўдны артыкул, гэта артыкул 11-ты. Вось ён: «Права рыбалоўства ў чужой вадзе, ня ўпісанае ў вечную кнігу маемасці, што абмяжае тую ваду (księga wieczysta nieruchomości), або ў кнігу водную, павінна быць у працягу пяці гадоў ад дня, у якім закон увайшоў у сілу, пададзена дзеля ўпісання ў водную кніжку. Непадача ў азначаным вышэй тэрміне дзеля ўпісання ў водную кніжку будзе азначаць зрачэнне і ўтрату гэтага права на карысць уласніка вады».

Робім вывады і паясьняем, чым зьяўляецца для сялян-рыбалоўцаў гэты закон аб рыбалоўстве.

1. Дзеля галіты, дзеля слабасці эканамічнай, асабліва ў сучаснасці, наш селянін-рыбалоў ня можа датасавацца да вымогаў паліцэйскай абароны рыб — ня можа лавіць рыбу сеткамі (падавалокамі) або прыладамі, якія прадугледжаны правам. Селянін яшчэ не сплациў доўгу за тую старыя сеці, якія справіў да паяўленьня новага закону. Дык што-ж гаварыць аб новых сетках, прадбачаных за-

Kooperacyja ў Litwie, Łatwii i Estonii

Siołeta ў kancy czerwienia i u pażatku lipnia ў Koūnie adbyłasia kooperatywnaja konferencyja Litwy, Łatwii i Estonii, na jakoy byli зроблены шырокія даклады аб kooperacyi hetych troch działaŭ. Z dakładaŭ widać, što ў Litwie, Łatwii i Estonii najbolsz rozwijalsia kooperacyja pramysłowaja, kredytная i maločnaja.

Na 1 studzienia siol. h. pramysłowych kooperatywaŭ było: u Litwie — 182, siabroŭ 20 tysiać, u Łatwii — 234, siabroŭ 32 tys. i ў Estonii — 184, siabroŭ 34 tys.

U hetym samym časie kooperatywaŭ kredytowych było: u Litwie — 403, siabroŭ 112 tys., u Łatwii — 626, siabroŭ 204.600 i ў Estonii — 240, siabroŭ 88.560.

Maločnych kooperatywaŭ (malačarniaŭ) u kancy 1934 h. było: u Litwie — 221, siabroŭ 9.910, u Łatwii —

340, siabroŭ 20.790 i ў Estonii — 287, siabroŭ 30.121.

Aprača hetaha ў Łatwii i Estonii шырока rozwitaja kooperacyja zablaśpiečalnia (śtrachowija tawarystwy). I tak u Estonii ў 1933 h. isnawał takich kooperatywaŭ 369, siabroŭ 64.500, u Łatwii — kooperatywaŭ 452, siabroŭ 119.200. Niekatoryja zablaśpiečalnija kooperatywnija tawarystwy hetych krajoŭ isnujuć ad 19 stalećcia. U Litwie isnuje tolki adno takaje tawarystwa — „Centralny Sajuz Zablaśpiečalnia — Kooperacyja”.

Urešcie treba adciemić, što ў Estonii aprača ўspomnienych kooperatywaŭ isnujuć tak-ža kooperatywy dzieła pieratwaralnija bulby, kooperatywy mašynaŭ ziemiarskich imeljo-racyjnych, rybnyja, budaŭlanyja i inš. „Musu Artojus” Nr. 19.

конам? Іх рыбалоў ня можа справіць, а гэтым самым пазбаўляецца законам магчымасці лавіць рыбу.

2. Селянін-рыбалоў ня можа задаволіць вымогаў, прадбачаных у артыкулах 19 і 34 закону дзеля ўтварэння г. зв. уласнага рыбачкага абводу, як варунку карыстання са свайго права рыбалоўства або аддачы яго ў арэнду іншым, — а гэтым самым пазбаўляецца магчымасці карыстання з гэтага права рыбалоўства. Гэтае права можа мець толькі пан, абшарнік або Дырэкцыя Дзяржаўных ласоў, бо ў іх магчымасці задаволіць гэтыя вымогі. Селянін, маючы фармальна права рыбалоўства, ня можа ім распараджацца і з яго карыстаць.

3. Камасаваныя тых водаў, якія дасюль былі сялянскай уласнасцю або на якіх сяляне мелі права рыбалоўства, паводле закону праводзіцца дзеля таго, каб з гэтых водаў утварыць рыбачкія абвод, якія паводле арт. 21 могуць быць дзеля карыстання адданы ў арэнду. Тут селянін траціць ня толькі права лавіць рыбу, але і ня мае магчымасці аддзейваць на ўмовы прыздачы ў арэнду рыбачкага абводу, у які ўлучана гэная вада.

4. Селянін, ня маючы адпаведных капіталаў, ня можа датасавацца да пастаноў арт. 25-га — ня можа стацца арэндатарам рыбачкага абводу. Каб гэтакім арэндатарам стацца, трэба мець грошы, якія патрэбны пры заключэнні арэнднай умовы (— на аплату неўстойкі, вады, і каб дастаць рыбную карту), трэба мець рыбачкую насць і інш. Гэтага ён ня мае, дзеля чаго арэндатарам стацца ня можа. Арэндатарам станеца той, хто мае грошы; селяніну астаецца толькі права да ўдзелу ў арэнднай плаце (чыну), якая ня ёсць роўнаважнікам таго, што ён меў дасюль.

5. У сувязі з пастановамі арт.

7 і 10 га селянін-рыбалоў, каторы карыстаў з папярэдняга права рыбалоўства ў чужой вадзе, гэтага права пазбаўляецца на дамаганьне ўласніка гэнай вады, значыць на дамаганьне пана, абшарніка або казны. Пры гэтым селянін адступаючы сваё права рыбалоўства, атрымлівае зусім малое адступное (сярэдні рыбачкі даход за апошнія тры гады). Такім чынам, права рыбалоўства сялянства зусім залежнае ад волі пана, абшарніка або казны.

6. Згодна з арт. 14 і 16 — селянін ня можа лавіць рыбку нават у ўласнай лагчыне, калі яна заліта чужой вадой або калі разлітая вада адплыла, пакідаючы рыбу ў равах ці натуральных выбоінах на полі селяніна — у гэтым апошнім выпадку — у равах і натуральных выбоінах — рыбу можа вылавіць у працягу 7 дзён уласнік рыбалоўства або ягоны арэндатар.

7. Урэшце цяжарам непаканальным для селяніна-рыбалова зьяўляюцца пастановы арт. 11-га закону. Ня маючы ўрэгуляваных правоў рыбалоўства ў чужой вадзе, ня маючы патрэбных дакументаў, сьцьвярджаючых гэтыя правы, селянін ня можа ў вызначаным законам часе (да 1937 г.) падаць іх дзеля ўпісання ў кнігу водную або ў кнігу вечную. Гэтым самым селянін змушаны іх зрачыся і страціць іх на карысць уласніка вады — пана, абшарніка, або казны.

Вышэй паданыя тэксты адносяцца артыкулаў закону, а так жа вывады з іх і паясьненні ў 7-х пунктах — дабітна паказуючы, чым зьяўляецца для сялянства гэты закон аб рыбалоўстве.

Ня дзіва дзеля гэтага, што ў меру таго, як новы закон пачалі праводзіць у жыццё, над возерам Нарач паднялася „бура“, аб якой, як і аб самым законе, шмат гаварылася і многа пісалі сёлета ўлетку.

Dr. St. Hryniewicz.

Uspaminy z Narodnaha Uniwersytetu.

(Praciab, bl. „Bieł. Kr.” Nr. 33)

Hetak haworačy dy chodziačy, dajšli my da miesca, dzie zдалok možna ŭžo było skazać, što tam kuchnia — hetki smačny pach išoŭ adtul. Tutaka i dawiedaŭsia, što pamiž kursantami jość padziel pracy. Kožny kurs zjaŭlajecca niezaležnaju (jasna, što henaja niezaležnaść abmiazowana sa šmat jakich staron) hminaju, jakaja kirujecca sama saboj. Hmina wybiraе swaje ŭlady, — staršyniu, pisara i ludziej da ŭsich techničnych addziełaŭ, przykładam da kuchni, da harodaŭ, nahladać za paradkam u pamieškañni, bibliotekara i h. d. Ulady wybiraŭcucca na niekalki tolki tydniaŭ, kab dać mahčymaść bolšaj kolkaści ludziej znajomica z ŭladaŭ i jaje adjemnymi staranami, jakija мае kožnaja ŭлада. Adnačasna dyžury ŭ kuchni mahli-b zaminać u pracy, kab zaŭslody adnyja j tyja samyja tam pracawali.

Dziakujučy hetkaj arhanizacyi pracy ŭsie wučacca, jak żyć u hramadzie i jak pracawać dzieła aħulnaje karyści, kab nia było panaŭ i słuhaŭ, a kab byli hramadzianie, jakija siaŭ-

nia padzielili tak a nia jnakš roznyja funkcji.

— A ci henaja hramadzkaść nie zaminaе jakaści strawy ŭ kuchni, — pytaŭ?

U adkaz pačuŭ, što i henaje praktičnaje starany štodziennych potrebaŭ jany wučacca pad kiraŭnictwam staŭaje kucharki.

Kuchnia niewialikaja, za toje aź bližyć ad čyściñi. Nie paśpieŭ ja bližej razwiedać ab kuchonnych paradkach, kali mianie pawialo da dyrektara uniwersytetu p. inž. Solaža.

Prywitaŭ mianie malady čalawiek kala 35 hadoŭ, z adkrytym spakojnym twaram, jaki majuć ludzi dobryja i adnačasna hlybokija. U niekalki sławach raskazaŭ ja jamu, što cikaŭlusia ja uniwersytetam aħulam, asabliwa-ž z punktu hledžañnia pracy aświetaŭ i jejnych mahčymaściaŭ u Bielarusau.

— Wielmi rad!, wielmi rad!... — z miłaju ŭśmieškaŭ kaža dyrektar. — Ja-ž plerađ Bielarusami i tak maju „wialikiŭ” zasłuhi...

I raskazaŭ mnie, što na adnym z kursaŭ znašoŭ jon swiedamaha chłapca z Nawahradčyny, zacikawiŭsia tady problemaŭ bielaruskaju i z wialikaju sympatijaju nahladaŭ za natuhami henaha narodu ŭ zmahañni jahonym za lepšaju budućyniu. Šukaŭ zaŭslody pamiž kursantami chłapcoŭ rodam z bielaruskaje terytoryi i dwojcy moh ŭświedamić lučyšych tudy ludziej.

— Naš uniwersytet, pawodle swajho składu ludziej, atmosfery, najbližejšych cikawañniaŭ zjaŭlajecca polskim, heta zusim jasna, — pajañniaŭ moj subiasiednik, — adnak my nadta dalokija ad nacyjanalistyčnaha čadu, my nia pryznajem, što nacyjanalnaść, u henym wypadku nacyjanalnaść polskaja, heta Molach, na achwiaru jakomu treba kinuć ideały siabroŭstwa mižnarodnaha, u pieršuju čarhu mižsławianskaha. Kali my dalokija jašče ad ideaŭ uniwersytetu Gruntviġa, dyk imkniemsia prynamsia asnaŭnuju liniu demakratyzmu prawaści biazzakidna. Da henaje asnaŭnoje lini treba parachawać pašanu da čalawieka, jahonaha prawa stanawić ab sable samym. Dzieła hetaha spahadaŭem Bielarusam...

Hramadzianin Dyrektor! — kliča ŭ našu staranu adna z dziaŭčat — para abiedać!

Nie chacieŭ-by ja pakidać hutarki, chacia praŭdu kažućy nadta ŭžo chaciełasia jeści. Idziem da sali, dzie uniwersyteckija haduncy pasilkujucca i nabirajuć dužaści dzieła dalejšaje pracy. Za stałami, pastaŭlenymi padkowaju, siadziela ŭžo maladaŭ druzyna z žonkaju dyrektara i nastaŭnikami. Sala poŭnaja homanu. Na stale stajać ŭžo miski z poliŭkami. Zasieli my i ŭsie skwapna ŭzialiŭsia za pasilkawañnie. Widać nie adzin ja tolki prahlađaŭsia.

Pamiž adnoju i druhoju strawaŭu išli nia spyniajučy hutarki na temy dnia, jakimi żywie uniwersytet. Hawaryli ab apošniej pastenoŭcy teatralnej, abhawarywali źjezd arhanizacyi moładzi, na jaki rychtawaliŭsia kursanty.

U wiasiołym, badziorym nastroi končyli jeść i ja pajšču z dyrektaram i adnym z nastaŭnikaŭ pahladzieć muzej uniwersytecki. Muzej jono i niewialiki. Lažała tam krychu przyładaŭ da nawučaŭnia, byli adnak i nadta cikaŭnyja pracy, pakinutyja daŭniejšymi kursantami. Na stale na pačesnym miescy lažała wialikaja przyhoža apraŭlenaja knižka, dzie padpisywaliŭsia przyjaźdžajučyja hości. Padpisaŭsia i ja ŭ henaj knižcy.

Cikawiła mianie hrašowaja stara-na uniwersytetu, na jakija hrošy jany żywuć, chto utrymliwaje henuju ustanowu. Dawiedaŭsia ja, što zasnaŭwaŭsia uniwersytet na hrošy wučycielskaha sajuzu. Kožny kursant u pryncypie płacić za nawuku. Dzieła taho, što ŭčasniki pa swajmu klasawamu pachodžaŭniu z najbladniejšych sferaŭ stalanskich, dyk karystajucca jany stypendyjami z paasobnych kulturnych ustanowaŭ, samaŭradaŭ i h. d.

Niama nijakaje zaležnaści ad niwodnaje ci palityčnaje ci jakoje inšaje hrupy. Henaja woś niezaležnaść daje mahčymaść wiaści swaju zusim samastojnuju palityku na kursach. Dziakujučy hetkamu ładu, nia treba

Piśmy z wioski.

Ab Droniču i wybarach.

Žodziški, Wialejskaha paw. Daŭno ŭžo nia pisaŭsia ŭ „B. Krynicy“ ab słaŭnych niekali Žodziškach, tak što moža nie adzin čytač padumaŭ, što ŭ nas zamiora biełaruskaje žyćcio. Adnak nie, my žywiom i pracujem nia hľadziačy na ŭsie pieraskody. Dziakujučy wialikaj šwedamaści, sioŭnia ŭžo trudna spatkać čaławieka ŭ cetaj wakolicy, jaki-b nie pamiatuŭ tych padziejaŭ, katoryja adbylisia ŭ našych Žodziškach i nia wiedaŭ, jakim sposabam ks. Dronič wykidaŭ z kaścioła našu mowu. Musić Boh jaho byŭ pakaraŭ za heta i jon byŭ „wykinuty“ z našaj parachwil, ale, na wialiki žal, iznoŭ wturnuŭsia i pačaŭ daŭlej hawaryć usialak na biełarusau, abzywajučy ich niedawiarukami i bałšawikami. Niadaŭna da nas pryjaždžaŭ arcybiskup Jałbżykoŭski, dyk Dronič pierad im chwaliŭsia, što ruch biełaruskі ŭ jaho parafii spynieny „przy pomocy pięknych nabożeństw“. Oj, Dronič, Dronič, ci ty zabyŭsia, jak ty jaho spyniaŭ niekalki hod tamu nazad? To-ż 17 čaławiek byli aryštawany, a dwuch

niaŭsia na wyšinlu bołš 12.000 metraŭ. Na hetaj wyšyni ściuža siahaŭ 50 hradasaŭ.

Kolki zatoplena wajennych karabloŭ? Pawodle padlicieŭniaŭ italijskaj hazety „Rivista Marittima“ — padčas sušwieŭtaj wojny zatoplena 799 wajennych karabloŭ. Bołšaść z ich — nłamieckija, 227 anhielskich, 54 francuskich, 47 italijskich, 45 amerykanskich (U.S.A.), 36 raslejskich, 23 austryjskich, 8 tureckich, 8 japonskich. Amal usie karabli byli zatopleny minami.

Z WILNI.

Žjezd historykaŭ. Ad 17-ha da 20-ha wieraŭnia sioleta adbywaŭsia ŭ Wilni žjezd historykaŭ. Učaŭničaŭ ŭ im šmat wučonych Polšcy, a ŭsia učaŭničaŭ byŭ da 700 asob. Ad Biełaruskaha Nawukowaha T-wa ŭ Wilni brali učaŭcie ŭ žjezdzie i wystupali z referatami hram. hram. A. Łuczkiewič i W. Hryškiewič.

Kanfiskata litoŭskaj hazety. „Viln. Rytujus“ № 73 z dnia 18 IX siol. h. skanfiskawany za artykuł: „Pakaranyh 26 litoŭcaŭ“.

byli pakarany sudom i musieli adsie-dzieć doŭhaju karu ŭ wialejskim wa-stroziel Ci ty ab hetym zabyŭsia?

Praŭda, što ŭžo clesna zrabilaŭsia Droniču ŭ Žodziškach, bo jaho pačali ludzi bić, dyk jon prasiŭ arcybiskupa, kab jaho pieranios u druhuju parafiju. Ale ŭ toj samy čas blizkija da Droniča ludzi pačali zbirać podpisy, kab arcybiskup astawiŭ Droniča ŭ Žodziškach. Tut wyjawilaŭsia niekajaja ihra hetaha ababitaha čaławieka.

Taho čaławieka, što pabiŭ Droniča, pryjechaŭ wajsrowaja žandarmeryja i zabraŭa (jon byŭ matrosam z polskaha flotu), dyk Dronič iznoŭ pačuŭsia śmielej.

Wybary ŭ nas prawodzilisia tak, jak i ŭsiudy. Da hadziny 5 badaŭ što nihto nia jšoŭ hałasawać, tady pajšli sołtysy pa wioskach zakezwać pad woknami, kab išli hałasawać. Niekatoryja mužčyny pajšli, a z žančyn nie pajšla badaŭ što niwodnaja. Cikawa adznačyć, što sołtysy razdawali sanacyjniju polska-biełaruskaju hazecinu „Родны Край“, ahitujučy, kab išli na wybary. Adnak i heta nie pamahaŭ, bo našy biełarusy dobra wiedajuć, jakaja heta hazeta i ŭ katory bok jana wiernie. Woś jakija ŭ nas byli wybary!

Stojki.

Ab wybarach.

Z Wialejskaha pawietu pišuć ab wybarach hetak:

Prad wybarami adbywalisia zbor-ki sołtysaŭ. Na zbornach im nakazywali, kab zakazywali sialanam išci hałasawać. U dzień wybaraŭ aŭtamabili KOP-u zwozili z susiednich wiosak ludziej u wybarnyja abwodnyja kamisi, kab hałasawali. Hałasawaŭ adnak maŭ ludziej.

U Lidzkim pawiecie — pišuć nam — hałasawali hetak:

Achwotnikaŭ hałasawać nia było; sołtysy, wojty, sekwestratary i ahitatory nadta nahawarywali ludziej hałasawać.

U Ščužynskim pawiecie, jak nam padajuć, aprača wybarnej akcyi sołtysaŭ, wojtaŭ, sekwestrataraŭ i ahitaraŭ, bołš 12 aŭtamabilaŭ i aŭtabusaŭ zwozili ludziej z wiosak u abwo- dy na hałasawaŭnie.

Abiacanki-cacanki nie pamahli.

Wišnieŭskaja woł, Wialejskaha paw. U nas dniom wybaraŭ nihto

specyjalna nia cikawiaŭsia. Nawat nieba niejak spachmurnieŭ i cely čas clarušyŭ drobny doždžyk. Išci hałasawać nihto nie zbiraŭsia, bo kandydatami byli pany i asadniki. Tolki biednyja sołtysy biehalі pa chatach, prasili, malili i rozna nahawarywali hałasawać. Ale heta maŭ pamahaŭ. Ludziej z prawam hołasu ŭ cetym Wišnieŭskim abwodzie było kala 1800, hałasawaŭ nadta maŭ. Wioski, katoryja majuć kala 100 duŭ z prawam hołasu, dali tolki pa niekalki hałasau. Napr. w. Harani — hałasawaŭ niešta tolki 3; w. Pastarynie I — hałasawaŭ tolki 7, w. Hałodničy — hałasawaŭ čaławiek niekalki; w. Špihlica, majuć 100 čaławiek z prawam hołasu — hałasawaŭ tolki 5 (i to adzin z ich przypadkowa: siadzieŭ akurat u hminnym aryście za tabaku, stul jaho i „papasili“ na hałasawaŭnie); z samaha Wišniewa — aprača palicyjantaŭ i čynoŭnikaŭ — hałasawaŭ maŭ. Trochi boleŭ hałasau dali w. Swegini i w. Šwinka (dzie hawaryli ludziam, što kali nia pojduć hałasawać, dyk pryjdziecca mnoha płacić). Adnym słowam, z usiaho abwodu hałasawaŭ najboleŭ kala 300—400 čaławiek. U skryncy (urnie) znajšli adnak hałasau bołš 800!

Cikawaje hałasawaŭnie było i ŭ Mularskim abwodzie. Tam tak maŭ było ŭ „urnie“ i kala „urny“, što kali pryjechaŭ na aŭtamabili samaŭradawu kamisar, dyk aŭ za haławu ŭziaŭsia, i zahadaŭ wysłać u wioski pa ludziej šarwarkowyja furmanki.

Nia cikawa było i z wybarami delehata ŭ wajawodzkiju wybarnuju kalehiju da Senatu. Na čaławiek z 200 (panoŭ, kslandzoŭ, papoŭ i radnych), jakija mieli wybarnej prawa ŭ Wišnieŭskaj, Žodziŭskaj i Wojstamskaj wołasčiach — prybyło na wybary ŭsiaho čaławiek 80.

My na wioscy ŭžo zrazumieli, što hałasawaŭnie na panskich i asadnickich kandydataŭ nam žyćcia nie paprawiŭ. Dyk dzieŭa hetaha i nia išli hałasawać, choć p. Kiarsnoŭskaja (instruktar pawiatowy, jana-ž pani Špihliŭskaha dwara) lotaŭ pa pawiecie i aŭtamabilem, i šarwarkowymi furmankami, i plechatoj pa chatach chadzila, swaje panskija nožki trudziła, a ŭsio nahawarywała, tumačyła, prasila, sałodkim sałaŭninym hałasom nakazywała, kab išli hałasawać, — i nawat sakretnym hołasam pra asadnika Kaminskaha hawaryła: „slyszaleŭ, że on,

to nawet lewicowiec!...“ Ale ŭsio dar-ma! Canu i wahu hetkaha słowa my ŭžo znajem.

Hety raz trochi pamahli pry hałasawaŭni šarwarkowyja furmanki i „nahawory“ sołtysaŭ. Kali jašče dačekaŭem takich wybaraŭ, dyk tady pamohuć chiba tolki „cudy“.

A pieńka.

Ab hałasawaŭni ŭ nas

Lachawičy, Baranawickaha paw. U našym miastečku byli dwa wybarnyja abwo- dy. U adnym, što mieŭ 1114 asob, jakija mieli prawa hałasawać — hałasawaŭ 382 asoby. Chiba nia bołš hałasawaŭ i ŭ druhim abwodzie.

Pradwybarny nastroj sialan — nieachwota hałasawać wyčuwałaŭsia kruhom.

Pašla hałasawaŭnia pachmurnieli i našyja tutejšyja Be-Be-ki — pačali wyjaŭlać čamuści niezdawaleŭnie z hałasawaŭnia.

Padčas hałasawaŭnia palicyja mocna ścieraŭla paradku — nawat spacyrawać na rynku palicej-ski Malecki J. Čarneckamu zabaranilŭ.

Słowam, była srohaŭa dyscyplina i srohi paradak u hałasawaŭni. Dzieŭla hetaha i wybary adbylisia, jak treba było... Caruk.

Papraŭka.

U siol. Nr. 32 „Bieł. Krynicy“ nadrukawana wiestka ab dzieŭnajści hurtka BIHiK u Ladkoch, Staŭpiecka-ha pawietu, i skazana, što staršynia miascowaj pažarnaj straży nia puściŭ u pažarnikaju zalu pradstaŭlać pa-biełaruskaj.

Woś-ža staršynia pažarnaj straży, polski asadnik, pradstaŭlać u pažarnuju zalu puściŭ, ale žadajuć wyso-kaje aplaty, jak na ciapierašni čas, jakuju hurtok BIHiK zapłaciŭ; nia daŭ tolki hurtok pjesaŭ biełaruskich, z jakich jon mieŭ stawić pradstaŭleŭnie.

Staršynia hurtka BIHiK u Ladkoch.

Naša pošta.

Pińčuku: Čakajem u nastupny numar ad Was uhaworanaŭsia matarjał.

Korespondentam z Wialejščy-ny, Lidčyny i Ščužyna: Koresponden-cyl Wašyja skomasawali i drukujem.

Niewadoŭski: Atrymali, dziakujem, skarystajem, pišćcie bołš.

Fiedaruk: Knižki z pierasyłkaj bu-duć kaštawne 26—27 zł.

Hryšku: Wašaj korespondencyi nie nadrukujem, pišćcie ab biełaruskich i sia-lanskich sprawach.

3 над Нарачы

(Працяг, гл. „Бел. Крыніца“ № 33).

Вёска Гатавічы. На ўсходнім беразе Нарачы. Каля 52-х гаспадароў. Усе праваслаўныя і сьведомыя беларусы. Усе былі ў свой час пад уплывам „Грамады“.

На лаўках пад хатамі грамадкі мужчын. Мядзеля.

— Чаму ў царкву ня йдзеце? — пытаюся ў адной з грамадкі і затрымоўваюся пры ёй, пакідаючы сваіх сяброў, якія пайшлі да возера.

— Чаго, пашто? — Нічога там цікаўнага не пачуем. Лепш выкарыстаць нядзелю на супачынак і гутаркі з суседзямі, — адказвае гадоў пад сорок мужчына.

— А што, ці ваш поп маскаль? — Маскаль, дый дзяржыць з панамі — адказываюць.

Вяду з імі гутарку прапатрэбу роднай мовы ў царкве і пераконваюся, што ўсе яны добра гэта разумеюць — усе нацыянальна сьведомыя. Хутка зыйшла гутарка на матарыяльнае становішча сялян і на адносіны да праўных пастановаў у справе возера Нарачы, ці г. зв. „устава рыбацкай“. — Даведаўшыся, што я віленскі беларус, сяляне шчырэ і свабодней загаварылі. Адзін з іх пачаў расказваць:

— Паночку, ніякіх паноў крыўдзячых нас адносна нашых правоў да возера мы ня прызнаём. Нам сам цар калісь пазволіў карыстацца возерам і дзеля гэтага нашыя зямельныя надзелы ёсьць меншыя ад надзелаў іншых вёсак. Дык мы рыбу лавілі і будзем ла-віць.

— Надта вы храбрыя — кажу ім.

— А што-ж думаеце, калі прыдзе што да чаго, дык сумеem пастаяць ня горш Пасынкаў — адказваюць.

— А што-ж было ў Пасынках? — пытаю.

Адзін хлапец з захапленнем і з усмешкай расказвае:

— Налавілі гэта там пару га-спадароў вёскі Пасынкаў сабе ры-бы і едуць да хаты; аж тут ня стуль-ня зсюль гоніцца за імі матароўка, а ў ёй трох паноў, адзін з іх са стрэльбай. Стой! Аддавай рыбу і сеткі! — крычаць. А нашыя людзі як мага пруща да берагу. Калі былі ўжо якіх 100 шагоў ад берагу, панская матароўка пад'ехала зусім бліска, кінула доўгай вяроўкай з пятлёй на сялянскую лодку і хаце-ла цягнуць яе за сабой. Але наш чалавек закінуў якар, скочыў у ва-ду, прыціснуў якар нагой і давай крычаць на ўвесь голас: „Людцы, ратуйце!“ Матароўка не магла па-цягнуць сялянскай лодкі: Якар ня пушчаў. А на крык чалавека не ўзабаве збеглася цэлая вёска Па-сынкаў — ўсе бабы і мужчыны. Хто з калом, хто з віламі, хто з качар-гой. Усе хлынулі ў вопратцы ў ва-ду да лодкі. Вады было па пояс, але ніхто не баяўся замачыцца.

— Адступіцеся, бо буду стра-ляць — крычыць вааружаны пан.

А адзін з хлацоў — адважны хлапец быў — страляў! — кажа. — Аднаго заб'еш, але і цябе ня вы-пусцім. Грамада нашых схапіла за вяроўку, якой трымала матароў-ка сялянскую лодку і давай цягнуць матароўку да берагу. Бацаць паны, што тут ня жарты, перарэзалі сваю вяроўку дый наўцекі. Так і не далі

забраць сваей працы — закончыў хлапец.

— Сапрыўды, цікаўнае здарэн-не — пацвярджаю.

— А вы думаеце, што нашая вёска гэтак не зрабіла-б? — Яшчэ мо' лепш, — кажуць мужчыны.

І пакідаю сялян, каб дагнаць сваіх сяброў.

Калі пад вечар мы вярнуліся ў гэтую самую вёску, кожны нас за-прашаў нанач. Гэтка гасціннасць, як пасья аказалася, была небез-інтэрэсоўная. Сяляне, маючы часта турыстаў, навучыліся браць за нач-лег на сене ў гумне па 20—25 гро-шаў ад асобы, да гэтага яшчэ спа-дзяюцца заробтку ад прадажы харчоў.

Гумно. Сена-пук. Каралеўскі начлег. Калі ранацей хлопцы апу-сцілі гумно і прышлі да хаты га-спадара — ўжо сяброўкі пяклі блі-ны. Беларуска бліны; у вялікай ся-лянскай пачытае...

Разьвітваюся з Гатавічамі і ідзем далей... Нарач — „схроніско“. Не затрымоўваемся. Тут не для студэнцкай беднаты. Тут свабодна чуецца толькі буржуй-капіталіст. Адно, што тут сабе пазвалілі, — гэта нанялі пару каякоў, каб пацешыцца вялізарнасьцю і прыгожасьцю во-зера.

— Ня плывіце, паны, далёка на гэтых душагубках. Не на такім возеры ім месца — перасьцерагае ля берагу нейкі сялянін: — вось нядаўна трох паноў і адна панен-ка ўтаніліся. Бо і падумаць, што за дурната — на гэтых чаўначках запуськацца на такое возера: ледзь вецярок, дык на сярэдзіне пады-маюцца хвалі і заліваюць або пе-раварачваюць такія малыя чаўнач-кі — кажа дзядзька.

Ня кожны тутэйшы сялянін хо-ча даваць гэкія бацькаўскія пера-сьцарогі. Іншы, кажуць, цешыцца ў духу з „панскай дурнаты“.

— Хай топяцца паны, меней іх будзе — казалі некаторыя, даведаў-шыся аб нядаўным утапленьні 4-х асобаў. У вачох сялян кожны ту-рыст — пан, які ня маючы чаго рабіць з гультайскай нуды бадзяецца, шу-каючы сваей загубы...

Ададзем якікі і ідзем берагам на паўдзённы захад, каб абыйсьці навокал возера. Спатыкаем рэчку, што выплывае з возера. Гэтая рэч-ка таксама называецца Нарач. За-трымоўваемся. Сяткоўка, купаньне, бегі — што каму падабаецца.

З гэтага месца ўжо пачынае ўбываць нашай „братіі“. Падвечар 5 сяброў, што прыбылі з Будслава, разьвіталіся з намі, каб вярнуцца ў Мядзел, а стуль дамоў. А мы — далей. Ад выплыву рэчкі Нарачы на ўсход і на поўдзень бераг возе-ра — балатністы. Каля поўкіляме-тра дарога праходзіць па цывёр-дым дне возера і людзі едуць і ідуць вадой глыбіною па калена і больш. Цікаўна: у вадзе пясковae цывёрдае дно, а на беразе — дрыгва.

У купальных касцюмах, рэчы свае ўзлажыўшы на плечы, пера-ходзім брод. Двох сяброў з вела-сыпедамі пхаюць праз ваду свае „машыны“. Побач нас гэтым-жа бродам вязе сялянін воз сена. Вы-сока на сене сядзіць ён. Лёгка і свабодна цягне конь бродам. Ва-ды — вышэй вояў.

— Эх, каб выварнуўся! — думаю. Але відавочна гаспадар ёсьць пэў-ны, што гэткай небясьпекі няма, бо спакойна сабе сядзіць на возе.

У. К.